

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ СТАНІСЛАВІВЩИНИ ПЕРІОДУ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)

У статті досліджено діяльність професійного й самодіяльного театральних колективів Станіславівщини періоду німецької окупації 1941–1944 рр. Вивчено роль українських національних чинників у поширенні театального руху, а також місце театру в культурно-національному житті галицьких українців.

Ключові слова: Станіславівщина, театр, німецька окупація.

В статье исследована деятельность профессиональных и самодеятельных театральных коллективов Станиславивщины периода немецкой оккупации 1941–1944 гг. Изучена роль украинских национальных факторов в распространении театрального движения, а также место театра в культурно-национальной жизни галицких украинцев.

Ключевые слова: Станиславивщина, театр, немецкая оккупация.

The article examines the activities of professional and amateur theater groups of Stanislavivschyna in the period of the German occupation of 1941–1944. The role of Ukrainian national factors in distributing theatrical motion, and place of the theater in the cultural and national life of Galician Ukrainians are determined.

Keywords: Stanislavivschyna, theater, German occupation.

Серед багатьох сторінок діяльності українських культурно-мистецьких осередків на теренах Станіславівщини періоду Другої світової війни історія професійного й аматорського театального руху найменш досліджена. Деякі фрагменти відомостей, які тією чи іншою мірою стосуються окремих її аспектів, знайшли своє відображення в публікаціях науковців В. Гайдабури, Г. Карась, В. Качкана, І. Монолатія, краєзнавців П. Арсенича, Г. Бабинської, Р. Затварської, В. Харитона та ін. Однак публікації, у яких ця тема була б предметом самостійного вивчення, поки що відсутні. Об'єктивний підхід до наукового її опрацювання дає змогу оцінити значення професійного й аматорського театру краю в боротьбі за збереження національної самосвідомості галичан, української культури, мови, традицій.

Автор статті ставить за мету з'ясувати структуру професійних і самодіяльних театральних осередків Станіславівської округи протягом окупаційного періоду, проаналізувати процес перебудови діяльності театального життя, з'ясувати характерні риси діяльності

театральних колективів у рамках “нового німецького порядку” на тимчасово окупованій території Станіславівщини.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше комплексно, з урахуванням нових архівних документів, проаналізовано діяльність професійних та аматорських театральних колективів Станіславівщини періоду німецької окупації 1941–1944 рр.

Полум'я Другої світової війни, що запалало на теренах Східної Галичини, швидко поглинуло проголошену напередодні більшовицькою владою Станіславську область. Уже 22 червня 1941 року німецькі літаки бомбардували залізничну станцію обласного центру, а на початку липня радянські війська залишили територію Прикарпаття. За новим адміністративним поділом у складі “дистрикту (округу) Галичини” Станіславщина була приєднана до створеного на території Польщі “генерал-губернаторства”.

Упроваджуючи “новий порядок”, німецька адміністрація прагнула жорстко контролювати всі ділянки культурно-мистецького життя галицьких українців,

зокрема й театр. У новостворених Станіславівському, Коломийському та Калуському повітах (як і повсюдно в Галичині) діяла єдина система нагляду за діяльністю професійних та аматорських театрів, котру забезпечував Відділ пропаганди губернатора “дистрикту”. Українським культурно-мистецьким осередкам заборонялося проводити будь-які публічні заходи без дозволу служби безпеки, їхня діяльність обмежувалася суворими приписами й суворо регламентувалася. Німецька цензура обмежувала формування репертуару як професійних, так й аматорських театральних колективів. Навіть порядок відвідування театрів – окремо німцями та українцями, якого потрібно було суворо дотримуватися, – був установлений розпорядженням відділу пропаганди при уряді генерал-губернатора.

Професійні театри в Галичині поділялися на дві групи – одні фінансувалися окупаційною владою й призначалися для обслуговування німецького війська й адміністрації, інші – підпорядковувалися окружним староствам або міським управам. На території Станіславщини в роки окупації (1941–1944 рр.) діяли два професійні театри – Станіславівський окружний український театр імені Івана Франка і Коломийський окружний український театр імені Івана Котляревського. Крім того, практично в кожному селі, селищі й містечку діяли аматорські драматичні гуртки, засновані в міжвоєнний період 1921–1939 рр. при читальнях “Просвіти” та інших українських національних товариствах, а в 1939–1941 рр. – підпорядковані місцевим органам радянської влади, зокрема обласним будинкам народної творчості (ОБНТ).

Про те, наскільки окупаційна влада була зацікавлена в роботі театрів, свідчить той факт, що в листопаді–грудні 1941 року з метою комплектування театральних труп у багатьох містах, окупованих німцями, створювалися комісії для відбору бажаючих працювати в

театрі. Незалежно від причин перебування на окупованій території, місцева інтелігенція як примусово, так і за добровільним вибором заради виживання вимушена була йти на співпрацю з гітлерівською адміністрацією. Немалу роль у виборі відігравали настрої серед частини інтелігенції краю, які були спровоковані самим радянським режимом ще до початку війни.

Тому, незважаючи на звинувачення в колабораціонізмі діячів театру, яким довелося жити й творити в окупації, зрештою, розглядаючи українство Галичини в контексті трагічних подій, пов’язаних з масовими арештами й знищенням більшовицькою владою свідомих галицької інтелігенції після “золотого вересня” 1939 року, категоричні оцінки відносно тих, хто творив національну культуру в умовах німецького поневолення, навряд чи будуть доречними. Співпрацюючи з німецькою владою, галицькі митці прагнули поставити свою діяльність на службу українському народу, намагалися зберегти традиції галицького національного театру.

У цьому контексті, на нашу думку, є логічним й об’єктивно-виваженим твердження відомого українського політичного діяча, голови уряду УНР на вигнанні К. Паньківського: “Народ у цілості лишається в краю і мусить жити, незважаючи на те, що думають, планують і роблять окупанти. Він мусить перебувати у стосунках з окупаційною владою. Хтось у свою чергу мусить очолювати його репрезентацію. Спосіб, яким це діється, виявляє політичне вироблення і зрілість нації. Тому [примусова] співпраця українців, отже й галицьких українців з німцями була в 1941–1944 рр. неминучою, вони не були нашим вибором, а були історичною konieczністю, результатом не спричиненої нами німецької окупації”. Навіть більше, на думку К. Паньківського, у цій ситуації український народ “не жертвував більш необхідними мінімумом національного інтересу і не втратив свого на-

ціонального почуття та своєї національної гідності” [1, с. 737].

Отож нагальною потребою має бути не лише неупереджене дослідження мотивації співпраці великої когорти творчих діячів Галичини з окупаційним режимом, а й повернення у скарбницю української культури того невеликого, але вагомого пласта її надбань, створених за умов чужоземного панування.

Так, в умовах окупації 13 липня 1941 року розпочав своє життя Коломийський окружний театр імені Івана Котляревського. За повідомленням часопису “Станіславівське Слово”, перша “інавгураційна вистава”, якою започатковувався постійний театр у Коломиї, була оперета за п’єсою І. Котляревського “Наталка-Полтавка”¹. На виставу вперше прибув Коломийський окружний староста Фолькман, у супроводі представників цивільної влади й німецьких збройних сил, яких привітав голова Окружної Управи А. Княжинський. Як зазначав часопис, цим було “зроблено перший крок в зазнайомленні німецького громадянства з мистецьким життям нашого народу” [2].

Усе ж, виконуючи як окупаційну повинність обслуговування німецької армії, театри одночасно орієнтували свою духовну енергію на контакти з власним народом. Учений-мистецтвознавець В. Гайдабура вважає, що український театр періоду окупації, використовуючи легітимне становище для найширшого спілкування із цивільним населенням, узяв на себе функції мистецького механізму самозбереження національних традицій [3, с. 5]. Незважаючи на те, що на сцені українських театрів ставились і німецькі вистави, українське театральне мистецтво плекало ідеї патріотизму та протиставляло гітлерів-

ському геноциду національні художні пріоритети.

Репертуар українських театрів на окупованій території Станіславівщини складався переважно з історичних і народно-побутових вистав. Зокрема впродовж 1941–1942 рр. на сцені Коломийського окружного театру йшли вистави: “Запорожець за Дунаєм”, “Гетьман Дорошенко”, “Лимерівна”, “Невольник”, “Назар Стодоля”, “Сорочинський ярмарок”, “Мартин Боруля”, “Катерина” (опера), “Ой, не ходи, Грицю”, “Маруся Богуславка”, “Тарас Бульба” та ін. Як свідчить репертуарна афіша, навіть в умовах окупації театр позиціонується художнім надбанням, яке допомагає українцям зберегти свої національні традиції.

У період фашистської окупації національним і за мовою, і за репертуаром можна вважати Станіславівський окружний театр імені Івана Франка. Як писали “Львівські вісті” 28 листопада 1941 року: “Театр працює для мас, несе в маси національну свідомість, одним словом грає дуже велику роллю у виховання українського громадянства” [4, с. 118–119]. У 1941–1944 рр. його творчий колектив складався як з місцевих акторів, так і з приїжджих із Наддніпрянщини: тут працювали найкращі сили майже з усієї України [6, с. 11, 61]. На його сцені вперше було поставлено вистави, які, як здається, більше не бачили світла рампи. Це, зокрема, “Облога” Юрія Косача (родич Лесі Українки), “Тріумф прокурора Дальського” К. Гупала та ін. Ядром акторського ансамблю були М. Слюзар, Р. Войтович, В. Кривецька, О. Божедан, І. Косакова, К. Кемпе, Є. Пенюківна, І. Кононева, Є. Тучинська, Г. Сіятовський, Б. Мельник, І. Самокішин, Л. Кемпе, А. Кривецький, В. Мельник [7, с. 76]. Крім побутових драм “Степовий гість” (режисер О. Божедан), “Ніч під Івана Купала” (режисер О. Яковлів), театр ставив оперети, зокрема “Шаріку” (режисер О. Яковлів) і вистави європей-

¹Часопис “Воля Покуття” від 28 вересня 1941 року у статті “Українсько-німецьке товариське життя” подає інформацію про те, що ця подія відбувалася 24 серпня 1941 року під час перегляду вистави за драмою Михайла Старицького “Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці”.

ських драматургів (“Молодість” М. Гальбе, “Барон Кіммель” В. Колло, “Пташник з Тиролю” К. Целлера). У театральній афіші було місце також дитячому репертуару – “Козі-Дерезі”, “Лисичці-сестричці”. Для шкільної молоді театр започаткував цикл шкільних вистав і концертів симфонічної та камерної музики. Проходили вечори колядок та щедрівок, вечори балету, урочисті концерти з нагоди українських, німецьких та релігійних свят, сольні концерти. Часто співи транслювались у прямому ефірі та в запису на радіо. Протягом 1941 року йшли вистави виключно українських авторів.

Поділяємо точку зору ученого-театрознавця В. Гайдабури, який справедливо зазначає, що “треба бути об’єктивним і визнати, що позицію «поза політикою» театри не відвойовували, її запропонувала (на велику радість!) служба пропаганди ворогів, що у воєнних умовах надавала перевагу мистецтву розважальному – без політики, нагадування про війну, супротивника тощо, із демонстративною відстороненістю від дійсності. Цей парадокс фашистського тоталітаризму часів війни (на відміну від заполітизованості радянського мистецтва) досі не вивчено” [1, с. 746].

Позаяк діяльність театральних установ була невід’ємною частиною військової дійсності, урядові чиновники прагнули всіляко заохочувати українські мистецькі сили для реалізації своїх завдань. Для прикладу, 16 грудня 1942 року на сцені Коломийського українського окружного театру відбулася прем’єра відверто антибільшовицької вистави “Тріумф прокурора Дальського”. Із цього приводу окружний староста Горгон надіслав колективу театру листа такого змісту: “З огляду на надзвичайно вдатну постановку п’єси К. Гупала «Тріумф прокурора Дальського», яка в своїй концепції представляє собою ясну і повну вражінь боротьбу проти большевизму, а рівночасно зі становищем пропаганди є великим здобутком, я рі-

шив нагородити український окр. театр і його ансамбль одноразовою графікацією в сумі 5 000 зол. (п’ять тисяч золотих – А. Г.)” [8].

Аналізуючи історичні обставини, слід погодитись із більшістю дослідників Другої світової війни, які засвідчують, що в Галичині на той час склались об’єктивно кращі передумови для національно-культурного розвитку, ніж на інших окупованих німцями українських територіях [9, с. 27]. Так, у вересні 1941 року за згодою німецької адміністрації у Львові був створений Український крайовий комітет (УКК) на чолі з відомим ученим Володимиром Кубійовичем. На початку жовтня 1941 року у Станіславові організовано Український окружний комітет (УОК) на чолі з професором Миколою Лепким. Національна за своєю суттю, легальна діяльність цієї установи не тільки відображалася на духовно-моральних настроях галичан, але й згодом стала носієм духу українців у боротьбі проти окупантів.

На початках своєї діяльності Український крайовий комітет усіляко прагнув розширити рамки своєї діяльності, зміцнюючи організаційну структуру всіх ділянок національного життя, посилюючи впливи на державні органи, від яких залежало існування українського населення. Уже у вересні – грудні 1941 року було затверджено організаційну структуру Комітету, в межах якої створено Відділ культурної праці, очолюваний В. Зубрицьким. У листопаді 1941 року відділу був підпорядкований Крайовий інститут народної творчості у Львові (КІНТ), що до війни діяв на базі створеного радянською владою обласного будинку народної творчості.

27–29 грудня 1941 року, перебуваючи на Станіславівщині за завданням керівництва УКК та відділу пропаганди при губернаторі, директор Крайового інституту народної творчості о. Северин Сапрун, знайомлячи делегатів конференції УОК з новими організаційними формами мистецького життя краю, по-

відомив українську громадськість про створення у Станіславові філії крайового інституту [10]. Невдовзі її директором було призначено секретаря УОК доктора Івана Кутинського.

Інституту народної творчості у Станіславові знадобилося всього кілька місяців, щоб у червні 1942 року залучити всіх, “кому не байдужа справа розвитку українського мистецтва, хто розуміє його велике значення, хто хоче причинитися до зрушення з застою мистецького життя нашого міста”, до роботи драматичних гуртків, театральної студії та студії живого слова, дитячого і лялькового театрів, до навчання на заочних театральних курсах керівників і учасників аматорських драматичних гуртків краю [11].

Одночасно відділ культурної праці Станіславівського УОК під керівництвом А. Княжинського взявся за реорганізацію професійного Українського театру імені Івана Франка, який рішенням УОК також перейшов у його підпорядкування. Керівництво відділу розуміло й гостро відчувало потребу створення репрезентативної української сцени в Станіславові, а тому наполегливо шукало нових принципів та способів театральної діяльності. Було оголошено конкурс на персональний склад театру з метою його оновлення до осені 1942 року [12]. Слід додати, що діяльність відділу культурної праці щодо організації театральної справи охопила всю Станіславівську округу, включаючи колишні повіти: Станіславів, Галич, Товмач, Богородчани й Надвірну.

Утілюючи плани реорганізації театру, керівництво відділу культурної праці не зупиняло творчий процес, оскільки це могло загрожувати самому існуванню театру. На початку червня 1942 року театр імені Івана Франка вирушив у гастрольні турне містами, які включали два тури: перший – Монастирська, Бучач, Чортків і Бережани на Тернопільщині, другий – Калуш, Долина, Болехів, Стрий і Дрогобич у Стані-

славівщині та ін. [11]. У гастрольній афіші театру переважали вистави національно-патріотичного спрямування – історична трагедія “Сагайдачний” за однойменною повістю Андрія Чайковського, знаменита комедія Миколи Куліша “Мина Мазайло”, драма Івана Франка “Украдене щастя”, а також розважального характеру – комедія Михайла Старицького “За двома зайцями”, оперети Миколи Лисенка “Чорноморці” (лібрето М. Старицького за Я. Кухаренком) і популярний серед галичан “Барон Кіммель” німецького композитора Вальтера Колло.

8 серпня 1942 року на шпальтах тижневика “Станіславівське слово”, який уродовж 1941–1942 рр. намагався доволі широко висвітлювати події театрального життя в окрузі, з’явилася інформація про завершення реорганізації Українського театру в Станіславові. Тут же повідомлялося про призначення Олександра Яковліва мистецьким керівником театру, Олесе Божедана – режисером-постановником, Івана Недільського й Шандлера – музичними керівниками, Михайла Зорія – художником, Остапа Хичія – директором театру. Театральний сезон оновленого театру розпочався 24 жовтня 1942 року прем’єрою “Степовий гість” за п’єсою Бориса Грінченка. Тижневик відзначає досить високий художній рівень вистав оновленої театральної трупи, прагнення дирекції театру до популяризації української історичної і побутової драми, творів для української молоді [13].

Крім того, керівництво театру, зваживши творчі можливості першого року відновленого Станіславівського театру, прагнуло, за словами режисера Ю. Кононіва, “дати громадськості зразки найбільш стороннього репертуару (зарубіжної драматургії. – А. Г.) ... А гарно було б, щоб Станіславівський театр став одним із театрів авангарду. Шукати синтези в театрі, шукати українського стилю, українського темпераменту, українського трактування світових тем. Не боятись

експериментування, підвищувати кваліфікаційність актора, пробувати вчинити театр не лише розваговим видовищем, а трибуною. Повернути українському театрові його почесну роллю духового провідника суспільства” [14].

Окремо слід зазначити місце українського громадянства Станіславівщини в театральному житті. Незважаючи на умови окупації, комендантський час у містах, часті облави й арешти, організовані німецькою владою, місцеве населення було тим національним чинником, який реально підтримував професійний та аматорський театр як матеріально, так і духовно. “Найхарактерніша риса театру в окупації, – відзначає В. Гайдабура. – його небачена масовість. Це був свого роду “пасіонарний вибух” – нечувана інтенсивність театральної справи в Україні, окупованій фашистами. Народ, який залишився вічна-віч із загарбниками, по вогнику з кожної хати запалює багаття нового мистецтва” [3. с. 5].

Так, Коломийський окружний український театр імені Івана Котляревського за період із 13 липня 1941 до 1 вересня 1942 року зіграв 174 вистави, з них 48 для мешканців навколишніх сіл, 4 – для вчителів, що перебували на курсах у Коломиї, і лише 8 – для представників влади й німецьких журналістів. За цей час театр відвідало понад 191 тис. глядачів, здебільшого під час гастрольних поїздок [15]. Цікаво, що основну частину глядачів Станіславівського окружного театру імені Івана Франка складали учні гімназії і торгівельної та механічної шкіл, дівочої господарської та кравецької школи, учні народних шкіл (це були денні вистави для шкільної молоді).

Посилюючи просвітницьку функцію сцени, митці широко запроваджували публіцистично-культурницькі звернення до глядачів. Перед початком вистав влаштовували лекційні, реферативні виступи про творчість провідних письменників, драматургів, композито-

рів, режисерів, акторів. У театрах відзначалися роковини роботи за нових умов, ювілеї письменників та діячів національної культури. Наприклад, 16 грудня 1942 року Коломийський окружний український театр імені Івана Котляревського урочисто відзначив 25-річчя театральної діяльності свого художнього керівника Івана Когутяка. З вітальними промовами виступили професор Дмитро Николишин, письменниця Олена Кисілевська, акторки Павлина Тимченко та Марія Романовська [16].

Сприяла розвитку театральної культури в Галичині діяльність створених у Львові українських фахових об'єднань, зокрема “Союзу діячів українського театального мистецтва” (голова Володимир Блаватський). 21 липня 1941 року відбулося спільне засідання правлїн культурно-мистецьких об'єднань міста Львова, у якому взяли участь письменники, журналісти, музиканти, скульптори, діячі театру, самодіяльних колективів тощо. Предметом обговорення були питання ідеології та організаційні справи. Наголошено на значенні системи культурно-мистецької діяльності, що покликана відіграти важливу роль у розбудові національного життя. Крім того, було зауважено, що представники української культури повинні об'єднатись у спільноту, яка розуміє й усвідомлює свої обов'язки перед нацією [17].

Визнані німецькою владою, маючи офіційний статус, об'єднавши широкий загал фахових сил краю, українські професійні організації сприяли реалізації завдань національного життя, закладали основу майбутньої незалежної держави. Особливість їхньої діяльності полягала в тому, що вони поєднували в собі функції як громадсько-політичних організацій, так і професійних спілок. Створення професійних (фахових) спілок, сприяння розвитку національного мистецтва, журналістики, літератури і науки було одним із пріоритетних завдань відділу культурної праці Станіславівського УОК, який займався орга-

нізацією культурно-освітньої роботи серед галицьких українців.

Відчуваючи потребу консолідації театральних сил Галичини, вироблення єдиної тактики щодо завдань театру та репертуарної політики на сучасному етапі, 2–3 лютого 1943 року підвідділ для справ мистецтва відділу культурної праці УЦК у Львові скликав Першу загальнокрайову конференцію українських професійних театрів. Серед делегатів конференції були діячі професійних театрів зі Станіслава і Коломиї. Відкриваючи конференцію, голова Львівського відділу УКЦ К. Паньківський закликав зберегти “світлу традицію українських театрів”, указав на потребу їх розбудови та “піднесення їх на вищий мистецький рівень сьогодні і в майбутньому”. На конференції виступили директори Станіславського та Коломийського театрів О. Хичій та І. Когутяк, які висловили стурбованість щодо стану своїх театрів, технічного забезпечення, підбору репертуару та акторських кадрів. Завершуючи конференцію, керівник відділу культурної праці УЦК М. Кушнір закликав до “координації українського професійного театального мистецтва, яке в культурному розвитку нації відіграє першорядну роль” [18]. Конференція прийняла резолюцію [19].

Навіть у складних умовах посилення окупаційного тиску у зв’язку з активізацією діяльності ОУН-УПА на теренах Станіславщини, що супроводжувався масовими облавами, розстрілами, щоденною боротьбою галицьких українців за фізичне й моральне виживання, крайова конференція театральних діячів Галичини дала новий поштовх для творчості українських театрів, сприяла подальшому процесу їх адаптації до нових умов, виробила засади узгодження діяльності театрів відповідно до вимог окупантів.

Невдовзі, 12–13 березня 1943 року, у приміщенні Інституту народної творчості у Львові керівництво Українського центрального комітету провело

Крайовий з’їзд культурно-освітніх працівників. У роботі з’їзду взяли участь Голова УЦК В. Кубійович, його заступник К. Паньківський, голови окружних українських комітетів Галичини. У президії з’їзду можна було побачити представників німецької окупаційної адміністрації на чолі з віце-губернатором О. Бауером. Серед питань, що виносилися на з’їзд, розглядалися й питання роботи аматорських художніх колективів, у т. ч. театральних. Культурно-освітня робота на селі розглядалась як “важна суспільна робота”. Керівник відділу культурної праці УЦК М. Кушнір у присутності представників німецької влади поставив перед учасниками конференції досить сміливе завдання: “Треба піднести українську людину вгору, з вірою у власні сили, проти почуття меншевартості”. Слід зазначити, що ідея самозбереження українців червоною ниткою проходила через усі документи конференції [8].

Завдяки діяльності відділу культурної праці УКЦ аматорський театральний рух у Галичині періоду німецької окупації мав небачений масовий характер. Майже при кожному українському освітньому товаристві (їх налічувалося понад 4 000) діяв театральний гурток. Для надання допомоги театральним гурткам при Інституті народної творчості відділу культурної праці УЦК був створений театральний кабінет. Крім того, всі окружні комітети краю зобов’язані були прийняти на допомогу референтам культурної праці “фахові сили саме для театральних справ”. Для забезпечення надання допомоги театральним гурткам і режисерам в Інституті безперервно працювали режисерська студія для організації режисерських курсів серед окружних і повітових театральних осередків, заочна режисерська студія, видавництво та бібліотека драматичних творів, драматична студія для підготовки акторів, декораційна майстерня для мистецького оформлення

всіх сцен театральних гуртків українських освітніх товариств тощо [20].

Масовий характер мав аматорський театральний рух на теренах Станіславщини. Так, восени 1942 року для участі в Першому крайовому конкурсі театральних гуртків тільки зі станіславівської округи подали заявки 91 зі 140 драматичних гуртків. Серед них у Станіславівському повіті – 20 гуртків, Галицькому – 15, Богородчанському – 12, Тисменицькому та Надвірнянському – по 10, у Солотвинському й Делятинському – по 9, в Отинійському й Товмацькому (Тлумацькому) – по 3. Репертуар конкурсу складався виключно із творів українських драматургів. Це, зокрема, “Невольник” М. Кропивницького, “Степовий гість” Б. Грінченка, “Хмара” О. Суходольського, “Безталанна”, “Наймичка” і “Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого, “Назар Стодоля” Т. Шевченка [21].

З початком 1943 року в Галичині посилюється протистояння між німецькою владою й українським націоналістичним рухом (ОУН). Щоб залякати населення, окупанти афішували прізвиська розстріляних і попереджували проти спроб чинити опір німецькій владі. Найбільший злочин на території Станіславщини нацисти вчинили під час показу вистави В. Барнича “Шаріка” в окружному українському театрі імені Івана Франка 14 листопада 1943 року. Під час третьої дії вистави гестапо заарештувало 140 глядачів, з яких 27 заручників після катування й короткого суду в залі театру були розстріляні під стіною єврейської синагоги 17 листопада 1943 року (тепер – вулиця Страчених) [6].

З наближенням до Галичини радянсько-німецького фронту організоване культурне життя почало поступово занепадати. У березні 1944 р., коли радянські війська рішучим наступом увійшли на територію Західного Поділля, представники творчої інтелігенції Станіславщини перебралися до Самбора,

Кракова та інших населених пунктів, які для більшості з них виявилися перевальними пунктами для подальшого виїзду на Захід. Навчені гірким досвідом 1939–1941 рр., українські діячі літератури і мистецтва обрали для себе шлях на еміграцію, де пізніше зуміли примножити здобутки вітчизняної культури. Для більшості тих, хто залишився й працював у повоєнні роки у Станіславі, сам факт їх колишньої участі в діяльності будь-яких культурно-освітніх установ і мистецьких спілок став підставою для репресій з боку радянської влади.

Таким чином, німецька окупація 1941–1944 рр. для українського професійного й самодіяльного театру Станіславщини стала серйозним випробуванням на міцність українського національного духу. В екстремальні воєнні роки театр проводив інтенсивне творче життя, театральні майстри залишалися з народом, утверджуючи на сценах духовну велич, моральну силу, душевну щедрість, фольклорні традиції, інтелектуальні багатства нації, високу культуру й красу рідного слова і пісні. Професійні й самодіяльні служителі театру в умовах, коли відбувалися серйозні зміни в самосвідомості галицьких українців, засобами сценічного мистецтва зуміли зберегти ідею Батьківщини, її єдності й незалежності, чуття спільної мети й національної ідентичності.

1. *Історія українського театру* : у 3 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; редкол.: Г. А. Скрипник (голова) [та ін.]. – К., 2009. – Т. 2 : 1900–1945 / Л. Барабан, В. Гайдабура, О. Красильникова [та ін.]; відп. ред. І. Юджін. – 876 с.
2. *Воля Покуття*. – 1941. – 28 верес.
3. *Гайдабура В. М.* Театр між Гітлером і Сталіним : Україна ; 1941–1944. Доли митців / Валерій Гайдабура. – К. : Факт, 2004. – 320 с.
4. *Культурне життя в Україні* : Західні землі : документи і матеріали. Т. 1 : (1939–1953) / упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1995. – 747 с.
5. *Полек В.* Майданами та вулицями Івано-Франківська : історико-культурний

- путівник / Володимир Полек. – Львів : Світло і тінь, 1994. – 89 с.
6. *Полек В.* Кривава “Шаріка” / Володимир Полек // Західний кур’єр. – 1998. – 13 листоп.
7. *Наш театр* : Книга діячів українського театрального мистецтва : 1915–1975. – Т. 1 / редкол.: О. Лисяк, Г. Лужницький (голов. ред.), Л. Полтава [та ін.]. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Об’єднання мистців Української сцени (ОМУС), 1975. – 847 с.
8. *Станиславівське слово*. – 1943. – 24 січ.
9. *Антонюк Н.* Українське життя в “Генеральній Губернії” (1939–1944) : за матеріалами періодичної преси / Наталія Антонюк. – Львів, 1997. – 232 с.
10. *Станиславівське слово*. – 1942. – 1 січ.
11. *Станиславівське слово*. – 1942. – 5 черв.
12. *Станиславівське слово*. – 1942. – 2 серп.
13. *Станиславівське слово*. – 1942. – 8 листоп.
14. *Наші дні*. – 1943. – Вересень.
15. *Станиславівське слово*. – 1942. – 25 жовт.
16. *Станиславівське слово*. – 1942. – 20 груд.
17. *Українські щоденні вісті*. – 1941. – 24 лип.
18. *Станиславівське слово*. – 1943. – 14 берез.
19. *Станиславівське слово*. – 1943. – 21 берез.
20. *Станиславівське слово*. – 1942. – 4 жовт.
21. *Станиславівське слово*. – 1943. – 3 січ.